

УДК 658:338

Скрипчук М. П., здобувач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РОЗВИТОК НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЗАСАДАХ СИСТЕМНОСТІ І ПРЕВЕНТИВНОСТІ

В статті розглянуто аспекти превентивного розвитку нормативного забезпечення економіки. Доведено, що важливою складовою превентивності у вирішенні соціо-еколого-економічних задач є інформаційне, нормативне забезпечення прийняття рішень. Обґрунтовані положення економічної та екологічної ефективності впровадження більш чистих технологій.

Ключові слова: превентивність розвитку національної економіки, нормативне забезпечення, директиви ЄС, екологізація.

Для України є актуальними питаннями щодо наближення до європейських норм, забезпечення екологічності та безпеки продукції, розвитку співробітництва у сфері «зеленої» економіки, гармонізації та імплементації світового досвіду шляхом розвитку нормативного забезпечення на засадах системності і превентивності. Дослідженню інноваційних напрямів розвитку національної економіки та її євро інтеграційні вектори розглядаються в наукових працях: Л. Гальперіна І. Єгорова, М. Калини, О. Гладського, О. Ковальова, Н. Гончаренка, С. Науменка, О. Шниркова, О. Бородіної, В. Власова, Ю. Губені, С. Дем'яненка, І. Кириленка, О. Могильного, Б. Пасхавера [1–7].

Метою статі є обґрунтування аспектів розвитку нормативного забезпечення механізмів екологізації економіки на принципах системності і превентивності. Адаптація законодавчо-нормативної бази України до вимог ЄС є важливою, оскільки відіграє важливу роль в товарообороті з Україною. Співпраця між Україною та ЄС наступними роками буде значно впливати на швидкість і якість реформ в сфері охорони навколишнього природного середовища (НПС) України.

Європейський досвід переймається в Україні через низку проектів і програм, наприклад, у форматі зелених і білих книг разом з обговоренням цих документів із зацікавленими сторонами. Такі документи – один із пріоритетних інструментів формування політики й ухвалення урядових рішень у ЄС. Зелені книги зазвичай відображають цикл вироблення політики: від формулювання проблеми до оцінки результатів впровадження політики. Тому повний цикл вироблення політики можна використати як загальну рамку для оцінювання того, наскільки якісно підготовлено доку-

менти з аналізу екологічної політики.

Зазначені аспекти адаптації, екологізації є не розривними, що засвідчується й глобалізацією, яка здійснює неоднозначний вплив на розвиток країн світу. Звідси превентивізм нормативного забезпечення реалізується через вплив на формування та вдосконалення інструментарію ЄС щодо реформування екологічної політики в Україні. Необхідно відмітити, що першочергово адаптуватися до стандартів ЄС будуть експортери, зацікавлені в європейських ринках та, як результат, будуть створювати запити на екологічні директиви й стандарти.

Новим за сутністю, превентивним з точки зору економії коштів на аналітичні дослідження якості НПС і продукції є європейське законодавство яке не вимагає 100 відсотків відповідності у національних документах. Вони можуть містити особливості виробництв, стану НПС, специфічних вимог до продукції. На думку Л.С. Гринів, О.Ф. Балацького, О.О. Веклич, Л.Г. Мельника, В.С. Кравціва, економічний підхід до оцінки антропогенних процесів впливу на природу ґрунтується на зміні корисності використання факторів НПС в суспільному виробництві. Таким чином, позитивними змінами можуть вважатися такі, що збільшують інтегральну економічну оцінку компонентів даної екосистеми. Відповідно в розряд негативних попадають зміни, що знижують економічну корисність факторів НПС, і отже, їх інтегральну економічну оцінку. Носієм такого підходу можна вважати поняття збільшення або зменшення продуктивності природних ресурсів, екосистем, в цілому НПС [8–10].

Методологія превентивного розвитку нормативного забезпечення має обслуговувати екологічну модернізацію, суспільні інтереси в напрямі пошуку інноваційних шляхів екологоорієнтованого розвитку. Це розвиток науки та її прикладних досліджень задля оновлення засобів виробництва на основі найбільш доступних та чистих технологій, що супроводжується проникненням новітніх розробок науки та техніки в економіку. Проблема оптимізації природокористування і переведення його на позиції превентивності є актуальною задачею у зв'язку із розвитком концепції «зеленої» економіки, якості життя які вимагають для своєї реалізації комплексного аналізу всієї накопиченої інформації про соціальні, економічні та екологічні системи. Інноваційним аспектом пріоритетного і превентивного розвитку нормативного забезпечення є те, що за останнє десятиліття акцент досліджень у більшості видів діяльності змістився у сторону інформаційних потоків. Відомі стандарти ISO 27001 «Системи інформаційної безпеки» для підприємств організацій. Проте інформаційні, геоінформаційні, комунікаційні та інші технології значно відстають від об'єктивних потреб економіки природокористування, охорони НПС. Проблема превентивності не вирішується через законодавчо нормативні положення, не набула системного вирішення через виробництво інформаційних систем та засобів виміральної техніки в державі. Отже, інформація стала найдорожчим то-

варом і найбільш дієвим способом управління соціумом, а через нього економічними і природними системами.

Важливою складовою превентивності у вирішенні соціо-еколого-економічних задач є інформаційне, нормативне забезпечення прийняття рішень та своєчасний обмін інформацією про можливі небажані події (ризик у всіх галузях). Проте превентивізм є і буде завжди методично об'єктивною умовою та основою всіх видів стандартизації, метрології й сертифікації. Такі засадничі положення відомі із принципів випереджаючої стандартизації, яка реалізується участю країни у роботі Міжнародної організації зі стандартизації (ICO) (таблиця). Економічно розвинені країни та транснаціональні компанії беруть участь у розробці стандартів, які на перспективу стають вимогами для міжнародної торгівлі.

Зокрема вагомою перевагою із впровадження положень превентивності та інформування всіх членів ЄС є впровадження системи попередження щодо небезпечної продукції, тобто коли у будь-якій країні виявляється існування проблеми, інші країни ЄС (а також країни за його межами) швидко отримують інформацію і, за потребою, можуть застосувати відповідні заходи на своїй території. В ЄС також діє система захисту прав споживачів, яка передбачає захист від споживання харчових продуктів, які можуть становити загрозу їх життю та здоров'ю. Реалізувати харчові продукти без підтвердження їх безпечності відповідними документами, виданими або визнаними в межах ЄС, через ринкову мережу неможливо. В ЄС діють 84 органи з сертифікації харчових продуктів (в тому числі в Англії – 23, в Німеччині – 10, в Іспанії – 10), висновки яких забезпечують довіру населення щодо якості та безпечності харчових продуктів [11].

Жорсткий контроль за імпортованими харчовими продуктами на законодавчому рівні встановлений у США. Канада, Австралія та Японія мають подібні системи контролю за імпортованою продукцією. Постачати харчові продукти на їх ринки без ретельного контролю з боку уповноважених державою органів неможливо.

Таблиця

Кількість секретаріатів технічних комітетів зі стандартизації у різних країнах світу

Країни	Кількість секретаріатів технічних комітетів	Кількість робочих груп
Франція	84	188
США	138	494
Сполучене Королівство	104	345
Німеччина	121	349
Данія	7	32
Україна	-	1
Російська Федерація	15	11

продовження таблиці

Бельгія	4	26
Колумбія	1	1
Португалія	3	8
Іран	3	2
Японія	39	113
Республіка Корея	5	5
Нідерланди	19	73
Норвегія	18	35
Австрія	3	9
Польща	5	3
Китай	6	13
Австралія	15	56
Канада	20	66
Фінляндія	3	12
Ізраїль	3	2
Швеція	27	103
Італія	14	38
Уругвай	-	1

Складено автором за матеріалами бюлетенів ICO

Відзначимо, що сертифікати, видавані на продукцію відповідно до законодавства України, у переважній більшості закордонних країн не визнаються. Без знака GS («Перевірено на безпеку») практично неможливо реалізувати в ЄС технологічне устаткування, механічні й електричні машини, у тому числі навіть дитячі іграшки. В наш час забезпечення найвищих європейських стандартів з безпеки продовольства стало головною і пріоритетною політикою Європейської Комісії. У рамках цієї політики було введено радикально новий інтегрований підхід до безпеки продовольства, загальноприйнятий термін якого звучить як «з поля до столу». Згідно з таким визначенням, система безпеки продовольства повинна охоплювати всі рівні виробництва продуктів харчування, починаючи від вирощування і закінчуючи кінцевим споживанням.

З метою виконання нової політики було створено відповідне Європейське відомство з безпеки продуктів харчування, що дозволило організаційно забезпечити даний процес спостереження та аналізу. Цим відомством було введено «Системи швидкого попередження» (RASFF) щодо швидкого реагування в разі наявності для споживачів небезпеки та систему оперативного обміну інформацією щодо небезпечної непродовольчої продукції (RAPEX), [12].

Зреалізованим методичним підходом технічного регулювання є ди-

рективи та практичні пропозиції щодо впровадження концепції більш чистого виробництва як засобу збалансованого регулювання економічного розвитку та захисту НПС. В основу такої концепції покладено принцип більш чистого виробництва, який менш негативно порівняно з традиційними технологіями впливає на НПС. Перехід до екологічно безпечних більш чистих виробництв сприятиме створенню передумов для: узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації та розвитку секторів національної економіки, раціонального використання природних ресурсів та поліпшення якості життя населення з метою поступового переходу нашої держави на засади «зеленої» економіки.

Стратегія екологічно чистого виробництва є однією з найоптимальніших як в умовах ринкової економіки, так і на перехідному періоді до неї, оскільки забезпечує подвійний вигравш: з одного боку, відбувається покращення стану НПС шляхом удосконалення технологій, підвищення якості продукції, з іншого – забезпечується економічна вигода через ресурсну оптимізацію виробництва. На відміну від підприємств які володіють системами управління засади екологічно чистих виробництв спрямовані на обґрунтування і вибір найбільш ефективних з можливих варіантів вирішення екологічних проблем, та базуються на ідеї недопущення забруднення середовища, тобто її пріоритетом є реалізація превентивних заходів. Зазначена стратегія екологічно чистого виробництва спрямована на інноваційний розвиток, конструктивне вирішення екологічних проблем та має інтегрований характер.

Економічна ефективність впровадження чистих технологій визначається: величиною економії витрат; ефективністю використання сировини, матеріалів, енергоносіїв, зниження їх втрат на всіх етапах виробничого циклу; зменшенням екологічних платежів за забруднення НПС і витрат на рекультивацию земель тощо. Економічна ефективність впровадження екологічно чистих виробництв полягає у: підвищенні рівня мотивації та продуктивності праці працівників завдяки покращенню умов виробництва; освоєнні нових внутрішніх та зовнішніх ринків збуту продукції; розвитку екологічно орієнтованих ринків; ефективному використанні сировини, матеріалів, енергоносіїв, мінімізації витрат ресурсів; зменшенні екологічних витрат підприємства, мінімізації екологічних ризиків; додатковому залученні інвестицій; збільшенні обсягів її експорту.

Екологічна ефективність полягає у: забезпеченні екологічно безпечного розвитку видів економічної діяльності; підвищенні якості та екологічної безпеки продуктів харчування; забезпеченні продовольчої безпеки держави; зменшенні загрози здоров'ю населення; покращенні умов життя; зменшенні ризикованості діяльності підприємства, підвищенні його іміджу та ринкової привабливості тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що для продукції різних типів

зараз почали застосовуватися «Директиви нового підходу». Нормування такої продукції засноване і обмежується лише «Основними вимогами до охорони здоров'я та безпеки». Логічне обґрунтування «Директив нового підходу» полягає в тому, щоб установити лише мінімальні стандарти для всіх держав – членів ЄС, і тим самим сприяти вільному переміщенню продукції в межах внутрішнього ринку. Усі виробники, представництва та імпортери повинні бути в змозі довести, що їхня продукція відповідає мінімальним вимогам безпеки, які містяться у директивах. Ще одним прикладом врахування трансформаційних процесів щодо стану НПС, врахування його забруднення новими речовинами та постійного вдосконалення нормативної сфери є те, що вимоги ДСТУ ІСО 14021 за редакцією 2011 року доповнені вимогами: вуглецевий слід (щодо вирощування або виробництва продукції), сталість (щодо стану і режиму природокористування), поновлювальна енергія і матеріали.

Отже важливими для адаптації й запровадження є основоположні Директиви ЄС у галузі охорони НПС, серед яких виділяють наступні:

- директива про доступ до інформації яка затверджує право на доступ до інформації, що має відношення до охорони НПС;

- директива про стан НПС, яка регламентує вимоги щодо регулярної звітності;

- директива про оцінку впливу на довкілля (Директива ОВОС) і Директива про Стратегічну екологічну оцінку впливу на довкілля (Директива СЕО), які спрямовані на розв'язання екологічних проблем;

- директива про забезпечення участі суспільства в ОВОС (2003/35) яка підвищує прозорість і легітимність планів, програм і окремих проектів.

Специфікою практичного використання таких та інших директив є те, що вони обов'язкові для виконання. При цьому стандартами є не обов'язковими для виконання. ЄС забезпечує гармонізованими стандарти, які виробники можуть використовувати для дотримання вимог, що містяться у директивах. Формально, використання гармонізованих стандартів є добровільним.

Отже, можна стверджувати, що превентивні інструменти є важливими чинниками реформування існуючої системи управління природоохороною діяльністю на нинішньому етапі. Зокрема це створення організаційних основ і відповідних спонукальних стимулів розвитку зеленої економіки в Україні як якісно нової парадигми управління природокористуванням. Такі методологічні підходи потребують не тільки підвищення активності щодо розробки програмних дій, а й збільшення їх практичної результативності на основі осмислення нових концептуальних підходів до вибору ефективних екологоорієнтованих управлінських рішень. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що технічне регулювання має передбачати чіткий порядок застосування еколого-економічних інструментів ін-

ших заходів з урахуванням ціни природного капіталу, суперечностей інтересів учасників ринку та змін його внутрішнього і зовнішнього середовища. Відповідно до окреслених цілей екологізація економіки, адаптація законодавчо-нормативних документів може відбутися через інституційний розвиток, який здійснюється за рахунок розширення та підвищення ефективності існуючих функцій державних органів, а також створення інституційних основ для впровадження нових механізмів, які можуть використовуватися в зазначених сферах.

1. Гальперіна Л. Європейський вибір України та можливості дотримання Маастрихтських критеріїв з точки зору внутрішньої макрорівноваги / Л. Гальперіна // Стратегія розвитку України. – 2005. – № 1. – С. 35–41. **2.** Єгоров І. Ю. Україна в світі європейських індикаторів науково-технічного розвитку / І. Ю. Єгоров // Наука та наукознавство. – 2008. – № 1. – С. 3–10. **3.** Калина М. Євроінтеграційна політика України в контексті необхідності досягнення відповідності копенгагенським критеріям Європейського Союзу / М. Калина // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2005. – № 1. – С. 346–352. **4.** Гладський О. Основні умови та фактори здійснення євроінтеграційного вибору України / О. Гладський // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2005. – № 3. – С. 94–101. **5.** Гончаренко Н. І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу та України / Н. І. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 78–84. **6.** Науменко, С. В. Стратегія забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України за умов інтеграції до Європейського Союзу / С. В. Науменко // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 26–33. **7.** Шнирков О. Створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: передумови та наслідки / О. Шнирков, А. Копистира // Міжнародний огляд. – 2008. – № 1. – С. 3–14. **8.** Формування та реалізація національної екологічної політики України / [Веклич О. О., Волошин С. М., Жарова Л. В. та ін.] ; за наук. ред. С. О. Лизуна ; ДУ «ІЕПСР НАНУ». – Суми : Університетська книга, 2012. – 336 с. **9.** Гринів Л. С. Теоретико-методологічні засади формування екологічно збалансованої економіки. Автореф. дис. ... доктора екон. наук / Інститут регіональних досліджень НАН України – Львів – 2002. – 239 с. **10.** Балацкий О. Ф. Антология экономики чистой среды. – Суми : ИТД «Университетская книга», 2007. – 272 с. **11.** Спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй Захист прав споживачів в Європейському Союзі та Україні. Аналітичний звіт. К : 2007 р. – 36 с. – Режим доступу : www.consumerinfo.org.ua/upload/.../ConsumerProtectionReport-ua.pdf **12.** Міжнародний досвід у сфері захисту прав споживачів та ринкового нагляду. – Режим доступу : spojivach.info/akzent/1955-europa-dosvid.html

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)

Skrypchuk M. P., Applicant (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

REGULATORY SUPPORT DEVELOPMENT ON THE BASIS OF CONSISTENCY AND PREVENTION

The preventive aspects of regulatory support for the economy are discussed in the article. It is proved that the important part of prevention in addressing environmental and socio-economic problems are informational, regulatory support of decision making. Position of economic and environmental efficiency of cleantech is proved.

***Keywords:* preventiveness of national economic development, regulatory support, EU directives, ecologization.**

Скрипчук М. П., соискатель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

РАЗВИТИЕ НОРМАТИВНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НА ПРИНЦИПАХ СИСТЕМНОСТИ И ПРЕВЕНТИВНОСТИ

В статье рассмотрены аспекты превентивного развития нормативного обеспечения экономики. Доказано, что важной составляющей превентивности в решении социо-эколого-экономических задач является информационное, нормативное обеспечение принятия решений. Обоснованные положения экономической и экологической эффективности внедрения чистых технологий.

***Ключевые слова:* превентивность развития национальной экономики, нормативное обеспечение, директивы ЕС, экологизация.**
